

Datum

2020-12-10

Vår referens

Frida De Oliveira Lundquist

Planeringssekreterare

Frida.DeOliveira-Lundquist@malmo.se

Tjänsteskrivelse

Remiss från Justitiedepartementet - Ett särskilt hedersbrott (SOU 2020:57), STK-2020-1377 ASN-2020-13233

Sammanfattning

Arbetsmarknads- och socialförvaltningen har mottagit remiss *Ett särskilt hedersbrott*. Regeringen tillsatte i juli år 2019 en särskild utredare med uppdrag att analysera och ta ställning till om det bör införas en särskild straffbestämmelse, med en egen brottsbeteckning, som tar sikte på hedersrelaterat våld och förtryck.

Arbetsmarknads- och socialförvaltningen välkomnar utredningen *Ett särskilt hedersbrott* och anser att det är positivt att hedersrelaterat våld och förtryck lyfts och de juridiska frågorna kring kriminalisering och brottspåföljd utreds.

Arbetsmarknads- och socialförvaltningen anser att utredningen i liten utsträckning väger in socialtjänstens kunskap och erfarenhet. I utredningens konsekvensanalys beskrivs endast ytligt hur socialtjänsten kan påverkas av förslagen.

För brott om barnpornografi, sexuella övergrepp mot barn och könsstympning gäller preskriptionstiden från det att brottsoffret uppnått 18 års ålder, istället för från det att brottet begåtts. Förvaltningens bedömning att detta bör gälla för samtliga fridskränkingsbrott. Barn som utsätts för dessa brott befinner sig i en särskilt utsatt ställning och med en ibland begränsad möjlighet att anmäla brott i nära tid till att det begåtts.

Arbetsmarknads- och socialförvaltningens erfarenhet är att gällande lagstiftning inte till fullo kan fånga upp brott som sker med hedersrelaterade motiv och delar därför utredningens bedömning om att det finns behov av att införa en särskild brottsyp avseende hedersrelaterade gärningar.

Förslag till beslut

1. Arbetsmarknads- och socialnämnden godkänner yttrandet
2. Arbetsmarknads- och socialnämnden skickar yttrandet till Kommunstyrelsen

Beslutsunderlag

- Ett särskilt hedersbrott (SOU 2020:57)
- G-Tjänsteskrivelse Remiss från Justitiedepartementet - Ett särskilt hedersbrott

- Förslag till yttrande Remiss från Justitiedepartementet - Ett särskilt hedersbrott
- G-Tjänsteskrivelse ASN2020-12-17 Remiss från Justitiedepartementet - Ett särskilt hedersbrott (förtydligat efter AU)
- Förslag till yttrande ASN 2020-12-17 Remiss från Justitiedepartementet - Ett särskilt hedersbrott (förtydligat efter AU)
- §274 Remiss från Justitiedepartementet - Ett särskilt hedersbrott (SOU 2020:57), STK-2020-1377

Beslutsplanering

ASN presidieberedning 2020-11-24

Arbetsmarknads- och socialnämndens arbetsutskott 2020-12-02

Arbetsmarknads- och socialnämnden 2020-12-17

Beslutet skickas till

registrera.stk@malmo.se

Ärendet

Arbetsmarknads- och socialförvaltningen har mottagit remiss *Ett särskilt hedersbrott*. Regeringen tillsatte i juli år 2019 en särskild utredare med uppdrag att analysera och ta ställning till om det bör införas en särskild straffbestämmelse, med en egen brottsbeteckning, som tar sikte på hedersrelaterat våld och förtryck.

2. Utredningens uppdrag och arbete

Utredningens huvudsakliga syfte har varit att:

- Analysera och ta ställning till om det bör införas en särskild straffbestämmelse för hedersrelaterat våld och förtryck
- Lämna förslag på en sådan reglering
- Om utredaren bedömer det ändamålsenligt, lämna förslag på hur ett effektivare straffrättsligt skydd mot hedersrelaterat våld och förtryck kan åstadkommas på annat sätt
- Överväga preskriptionstiden för sådan brottslighet, särskilt för de fall brott begåtts mot person under 18 år
- Analysera svensk domstols behörighet att döma över sådan brottslighet begången utomlands
- Lämna förslag på nödvändiga författningsändringar

Utredningen har även haft i uppdrag att:

- Analysera om minimistraflet för grov kvinnofridskränkning och grov fridskränkning bör höjas
- Lämna förslag på en höjning av minimistraflet oavsett ställningstagande i sak

Slutligen har utredningen haft i uppdrag att:

- Överväga vilka förändringar i lagstiftningen avseende kontaktförbud som bör genomföras
- Analysera och vid behov föreslå de ytterligare förändringar kring kontaktförbud som är lämpliga
- Analysera om det geografiska området vid särskilt utvidgat kontaktförbud utvidgas och vid behov föreslå ändringar i lagstiftningen

3. Tidigare överväganden

Utredningen konstaterar att diskussionen om hedersrelaterad brottlighet pågått sedan millennieskiftet och införandet av en särskild straffskärpningsgrund för brott med hedersmotiv har diskuterats vid flera tillfällen. Propositionen *Ökat skydd mot hedersrelaterad brottslighet* har legat till grund för ny lagstiftning som trädde i kraft den 1 juli 2020, vilket bland annat innebar att en ny straffskärpningsgrund infördes avseende brott med hedersmotiv. Lag om besöksförbud har sedan lagens reform år 2011 ändrats flera gånger för att på ett bättre sätt möta ett samhälle i förändring. Europarådets expertgrupp Grevio har granskat Sveriges genomförande av Europarådets konvention om förebyggande och bekämpning av våld mot kvinnor och av våld i hemmet (Istanbulkonventionen) och lyfter att Sverige inom flera områden skulle kunna stärka skyddet ytterligare, genom utbyggnad av systemet för kontaktförbud och andra skyddsåtgärder som kan förbättra möjligheten att avlägsna misstänkt gärningsman från en gemensam bostad.

4. Den nuvarande regleringen

Utredningen redogör för de grundläggande bestämmelser som för närvarande gäller avseende brott mot person:

- brott mot liv och hälsa
- brott mot frihet och frid
- ärekränkingsbrotten
- sexualbrotten
- brott mot familjen

Utredningen redogör även för de grundläggande bestämmelserna som gäller avseende egendomsbrotten.

5. Nordisk utblick

Utredningen har i enlighet med direktiven undersökt hur övriga nordiska länder reglerat de frågor som uppdraget avser.

5.2 Hedersrelaterade gärningar

Utredningen konstaterar att den svenska lagstiftningen innehåller många straffbestämmelser som kan tillämpas på hedersrelaterat våld och förtryck. Detta gäller även för strafflagstiftningarna i de övriga nordiska länderna. Utredningen konstaterar vidare att de i de övriga nordiska ländernas lagstiftningen inte finns någon straffbestämmelse som uttryckligen tar sikte på hedersrelaterat våld och förtryck. Genom införandet straffskärpningsgrunden den 1 juli 2020 blev Sverige det första av de nordiska länderna med en strafflagstiftning som särskilt pekar ut brott med sådana motiv.

5.3 Kontaktförbud

Utredningen beskriver att Danmark har flera olika institut för att skydda den som utsatts för förföljelse. I finländsk rätt finns två varianter av besöksförbud; vanligt besöksförbud och besöksförbud avseende gemensam bostad. Isländsk lagstiftning innehåller förbud för person att besöka viss plats eller område eller att förfölja, besöka eller på annat sätt kontakta en annan person. Förbudet kräver grundad misstanke om brott eller att gärningsmannen stört skyddspersonens fred eller att det finns risk för sådan kränkning. Grundad misstanke krävs för förvisning, och särskilt starkt proportionalitetskrav fodras vid beslut om förvisning från hemmet.

Norge införde år 1995 besöksförbud i lagstiftningen, vilken motsvarar det svenska kontaktförbudsinstitutet.

6. Hedersrelaterade kränkningar

6.2 Vad är hedersrelaterat våld och förtryck

6.2.1 Olika definitioner

Utredningen beskriver att hedersvåld har förekommit i den allmänna debatten i Sverige sedan slutet av 1990-talet då flera mord, som i debatten omnämndes hedersmord skedde. Utredningen beskriver hur hedersmord i svenska akademins ordbok beskrivs som mord som begås på grund av upplevd kränkning av heder enligt normer i vederbörandes kultur. Vidare beskriver svenska akademien hedersmord som ”mord på kvinna som brutit mot äldre (ickevästerländska) (sexuella) normer”. Svenska akademien lyfter också i ordboken att många reagerar negativt på användandet av ordet hedersmord, eftersom ordet heder betecknas som något universellt fint och ett mord kan aldrig vara fint – men förklarar att det har att göra med vad någon uppfattar som sin heder, även om detta är på grunder som inte är accepterade av det svenska samhället.

Utredningen menar att för att det ska gå att mäta eller diskutera förekomsten av hedersrelaterade brott fordras en tydlig definition av vad som är en hedersrelaterad kränkning. Utredningen menar att någon sådan inte finns. Istället finns flera olika konkurrerande förslag till definitioner.

Utredningen återger text från en handlingsplan från 2007 där regeringen beskriver att hederstänkande inte är kopplat till någon specifik kultur. Utredningen menar att detta är en felaktig beskrivning, och hederskulturen utgör ett slags egen kultur.

Utredningen återger hur heder skildras i den vetenskapliga diskussionen, och beskriver hur könsseparation från tidig ålder är vanligt förekommande i hederskultur och att detta får konsekvenser för ungdomarnas handlingsutrymme och självständighet. Detta kan bland annat innebära att val av äktenskapspartner blir en angelägenhet för hela släkten, att personer som bryter mot familjens förväntningar och normer på olika sätt bestraffas. Hedersrelaterat våld och förtryck drabbar flickor och kvinnor såväl som pojkar och män, och på samma sätt kan både kvinnor och män vara förövare. Dubbelheten beskrivs gälla inte minst för pojkar och unga män som förväntas och tvingas bevaka och kontrollera kvinnliga familjemedlemmar. Vidare beskrivs hur kvinnor förväntas leva efter oskuldsnorm fram till äktenskap ingås, att flickornas ”renhet” är hennes familjs ansvar, att pojkarna är viktigare än flickorna för familjerna eftersom de för familjens namn vidare, att det råder fysisk och social könssegregation och arbetsfördelning, att män oavsett ålder bestämmer över kvinnor och att äldre bestämmer över yngre inom det egna könet.

Utredningen återger också hur en rad olika myndigheter och aktörer definierar hederskultur och hedersförtryck.

6.2.2. Gemensamma drag i de olika definitionerna

Utredningen sammanfattar de olika definitionerna med att hedersförtryck ofta innebär:

1. ett privat uppställande av normer (som kan leda till att det uppstår s.k parallelsamhällen)

2. ett privat hot om – och genomförande av – sanktioner om den förtryckta personen inte rättar sig efter de uppställda normerna.
3. i en kontext där familjens eller släktens heder utgör incitament att uppställa normer samt hota om och utföra sanktioner som inte är accepterade i samhället i övrigt.

Utredningen beskriver också hur utredningsarbetet lett till insikten att det i en hederskontext ofta finns en annan och konkurrerande syn på förhållandet mellan stat, individ och familj/släkt än den etablerade synen inom ramen för rättssystemet. Det konkurrerande synsättet kan bland annat innebära att gärningspersoner i en hederskontext inte accepterar statens ansvar för rättsskipning och dess våldsmonopol. Det hedersrelaterade våldet utövas ofta kollektivt eller förankrat i en vidare krets och gärningen kan vara socialt accepterad i det sammanhang den utövas i vilket kan medföra att brottsutredningar försvåras av en tystnadskultur. Utredningen beskriver vidare att det hedersrelaterade våldet och förtrycket ofta är planerat.

Utredningen beskriver att i klankulturer och förmoderna samhällen har mindre grupper, som familjer eller släkter, tagit eller bibehållit kontrollen över viss maktutövning som ett resultat av att staten är svag och till vis del tolererar privat rättsskipning. Utredningar konstaterar att dessa företeelser måste betraktas som intolerabla i ett modernt samhälle.

6.2.3 Personer med intellektuell funktionsnedsättning

Utredningen beskriver personer med intellektuell funktionsnedsättning som utsätts för hedersrelaterat våld är en särskilt sårbar grupp. Förtryck mot personer i denna kategori är också särskilt svårupptäckt.

Förtrycket kan i dessa fall också ta sig annat uttryck och ske genom underlåtenhet, vilseledande in i äktenskap eller tvång och övertalning. Personer som saknar kognitiv förmåga att förstå och leva efter de normer som råder i hederskontexter kan råka väldigt illa ut.

6.2.4 Hbtq-personer

Utredningen beskriver att hbtq-personer är särskilt utsatta och riskerar att utsättas för utfrysning och våld. Många unga hbtq-personer i hederskontext kan känna skam och skuld och även bli utsatta för omvändelseförsök till heterosexualitet.

6.3 Hur många är drabbade av hedersförtryck

Utredningen beskriver att heder är ett internationellt problem och att Sverige inte är förskonat. Utredningen anser sig inte kunna dra några slutsatser beträffande hur vanligt hedersvåld och hedersförtryck är i Sverige. Anmälningbenägenheten bedöms vara låg och mörkertalet stort.

7. Utgångspunkter för en reform

7.1 Inledning

Utredningen beskriver att hedersrelaterad brottslighet utmärker sig inte bara beträffande motiv utan också genom att brottsligheten ofta är sanktionerad av gärningspersonens närmaste omgivning.

7.2 Rationalitet och straffrätt

Utredningen beskriver att straffrätten i grunden handlar om statens utövande av sitt våldsmonopol. Staten ska säkerställa att ordning och säkerhet råder och i gengäld ska

medborgarna acceptera och underkasta sig att staten har en skyldighet att straffa den som begår vissa gärningar som definierats i lag. Eftersom det i en hederskontext kan finnas en konkurrerande syn på detta förhållande anser utredningen att det är särskilt viktigt att betona statens ansvar för rättsskipning och dess våldsmonopol.

Rationell argumentation ska ligga till grund för lagstiftningen. Det är viktigt att nya bestämmelser stämmer överens med befintliga bestämmelser så att summan blir ett sammanhängande system som kan garantera förutsebarhet och hög rättssäkerhet.

7.3 Kriminalisering

7.3.1 Grundläggande förutsättningar för kriminalisering

Utredningen beskriver innebörden av kriminalisering. Straffsystemets övergripande ändamål anses vara att bidra till att människor väljer att följa samhällets uppställda normer. Systemet syftar till att påverka människor att inte begå av samhället oönskade gärningar. Straffsystemet ska alltså vara avskräckande och ha en vanebildande eller moralbildande mekanism. Systemet innebär att staten tillfogar enskilda något ont genom bestraffning, men att inte ha ett straffsystem bedöms få värre konsekvenser.

Kriminalisering ska vara den sista utvägen och endast tillgripas av lagstiftaren i sista hand. För att kriminalisering ska vara aktuell måste den också bedömas vara effektiv. Dessa två principer utgör en del av en större proportionalitetsprincip som innebär att kriminalisering endast ska tillgripas om det står i proportion till målet att motverka ett visst oönskat beteende och det finns en sannolikhet att målet kan uppnås genom kriminalisering.

I Åklagarutredningens betänkande från 1992 lades fram följande förslag på kriterier för kriminalisering:

1. Ett beteende kan föranleda påtaglig skada eller fara.
2. Alternativa sanktioner står inte till buds, skulle inte vara rationella eller skulle kräva oproportionerligt höga kostnader.
3. En straffsanktion krävs med hänsyn till gärningens allvar.
4. Straffsanktionen ska utgöra ett effektivt medel för att motverka det icke önskvärda beteendet.
5. Rättsväsendet ska ha resurser att klara av den eventuella ytterligare belastning som kriminalisering innebär.

7.3.2 Legalitetsprincipen

Legalitetsprincipens övergripande syfte är göra det möjligt för den enskilde att förutse vad hen komma att drabbas av och att kontrollera maktutövningen. Legalitetsprincipen innebär bland annat att ingen får dömas för en gärning som inte var belagd med brottspåföljd när den begicks eller dömas till en svårare brottspåföljd än vad som var föreskrift vid tidpunkten.

Legalitetsprincipen kommer till uttryck i regeringsformen, Europakonventionen och brottsbalken.

Utredningen redogör också för en rad andra principer med koppling till legalitetsprincipen.

7.3.3 Kriminalisering och diskriminering

Av regeringsformen framgår att domstolar, förvaltningsmyndigheter och andra som fullgör offentliga förvaltningsuppgifter ska beakta allas likhet inför lagen och iaktta saklighet och opartiskhet. Diskrimineringslagen innehåller mer konkreta bestämmelser för att motverka diskriminering. Skyddet mot diskriminering gäller vid tillämpning av lag såväl som vid stiftande av lag. Av regeringsformen framgår att en lag eller föreskrift inte får innebära att någon missgynnas på grund av att hen tillhör en minoritet med hänsyn till etniskt ursprung, hudfärg eller annat liknande förhållande eller med hänvisning till sexuell läggning respektive på grund av sitt kön, om inte föreskriften utgör ett led strävan för jämställdhet eller avser värnplikt eller motsvarande tjänsteplikt.

Generalitetskravet innebär att en kriminalisering inte får avse enskilda fall eller personer utan måste avse allmänt beskrivna brottstyper och vara generellt tillämplig.

7.4 Påföljdsbestämning

Utredningen beskriver utgångspunkterna för bestämning av brottspåföljd. De principer som beskrivits för kriminalisering har även bäring i fråga om straffnivåer. Nivån av repression ska inte vara högre än nödvändigt och straffsystemet ska orsaka så litet lidande som möjligt vilket kan beskrivas som en princip om humanitet. Generella höjningar av straffnivåer ska därför kunna motiveras med att strängare straff är nödvändigt för att motverka brottsligheten.

Utredningen beskriver att det på senare tid hänvisats till forskning som talar för att frihetsberövande påföljder har effekt eftersom den dömdes förutsättningar för att begå brott påverkas när denne är frihetsberövad i till exempel fängelse. På aggregerad nivå spelar även andra faktorer roll för effekten av frihetsberövande påföljder. National Institute of Justice som i utredningen beskrivs som USA:s motsvarighet till Brottsförebyggande rådet har sammanfattat sentida forskning om vilken effekt brottspåföljder har för att förebygga brottslighet i att:

- upptäcktsrisken är mer avskräckande än påföljden
- fängelsestraff har inte någon särskilt effektiv preventiv effekt på individnivå
- polisen kan utveckla sitt brottspreventiva arbete genom att öka risken för upptäckt och bestraffning
- strängare straff har endast liten brottspreventiv effekt
- det finns inget belägg för att dödsstraff avskräcker från brott

Utredningen hänvisar även till en kanadensisk sammanställning som visar att de som dömts till fängelsestraff varit mer benägna att återfall i brottslighet än de som dömts till icke-frihetsberövande påföljder.

Utifrån principerna om förtjänst, proportionalitet och ekvivalens ska gärningspersonen få den påföljd som han eller hon förtjänar sett till brottets allvar samt att lika svåra brott ska bestraffas lika strängt.

Utredningen konstaterar att det behövs samlade åtgärder mot brottsligheten. Hedersrelaterad brottslighet bedöms i många fall vara säregen utifrån motiv såväl som utifrån hur gärningspersonen och dennes närmaste omgivning ser på brottsligheten. På samma sätt som gängbrottslighet riskerar att leda till uppkomsten av parallella samhällen finns denna risk kopplad till den hedersrelaterade brottsligheten. Det finns enligt utredningen därför anledning att

samhället på fler plan än det straffrättsliga motverkar en sådan utveckling och försvarar de demokratiska värderingarna.

8. Ett särskilt hedersbrott

Utredningens bedömning är att det finns behov av att införa en särskild brottstyp avseende hedersrelaterade gärningar. Utifrån utredningens bedömning att problematiken är tilltagande finns det ett stort behov av att motverka hedersrelaterat våld och förtryck.

8.3 Ett särskilt hedersbrott införs

Utredningen föreslår att det införs en ny bestämmelse i 4 kap. brottsbalken om att den som begår brottsliga gärningar enligt 3, 4, 5, 6 eller 12 kap. eller enligt 24 § lagen om kontaktförbud i syfte att bevara eller återupprätta en persons eller familjs, släkts eller annan liknande grupps heder, döms, om var och en av gärningarna utgjort led i en upprepad kränkning av den utsattes integritet och självkänsla, för hedersbrott. Straffskalan ska vara densamma som för grov fridskränkning och grov kvinnofridskränkning.

Utredningen föreslår också att 4 a § första stycket och nuvarande 4 b § ändras på så sätt att förtals- och förolämpningsbrott enligt 5 kap. brottsbalken kan ingå även i en grov fridskränkning eller grov kvinnofridskränkning respektive olaga förföljelse.

8.3.1 Lagstiftningen mot hedersrelaterade gärningar bör omfatta en vidare krets än ”närstående”

Utredningen har tittat på om den personkrets som kan göra sig skyldig till den eventuella ny brottstypen avseende hedersrelaterade gärningar bör avgränsas genom någon form av närståendekräs. Utredningen konstaterar att sådant våld och förtryck ofta utövas inom en familj eller släkt. Det är emellertid inte nödvändigt att gärningspersonen återfinns inom den snäva personkrets som vanligtvis avses med närståendebegreppet. Utredningen gör därför bedömningen att den nya regleringen inte bör innefatta villkor som inskränker den personkrets som kan dömas för brottstypen.

8.3.2 Intresset av att behålla en koppling till de s.k. fridskränkingsbrotten

Utredningens bedömning är att konstruktionen av en ny brottstyp för upprepade hedersrelaterade gärningar bör utformas så att det inte uppstår stora skillnader mellan hedersrelaterade gärningar och sådana gärningar som kan utgöra fridskränkingsbrott. Utredningen bedömer att det kommer att finnas en viss grad av överlappning mellan hedersrelaterade gärningar och fridskränkingsbrott. Utredningen konstaterar att gärningarnas relation till heder alltid kommer vara förenat med tolknings- och gränsdragningspolitik. Den nya brottstypen kan då tillämpas i de fall det står klart att det föreligger hedersmotiv, medan det i andra fall där hedersmotiv inte kan bevisas kan det vara möjligt att döma för grov fridskränkning eller grov kvinnofridskränkning.

8.3.3 Hänvisning till den brottskatalog som gäller för de s.k. fridskränkingsbrotten

Utredningen menar att genom att behålla hänvisningen till 3, 4, 5, 6 och 12 kap. brottsbalken samt 24 § lagen om kontaktförbud och genom att låta dessa kategorier av brott träffas också av den nya brottstypen markeras på ett övergripande plan att brott mot en person kan ingå som delar av såväl ett s.k. fridskränkingsbrott som ett hedersbrott.

8.3.4 Rekvisitet avseende heder

Utredningen föreslår en definition av heder som utformas i enlighet med de förslag som presenterades i utredningen om starkare skydd mot barnäktenskap, tvångsäktenskap och brott med hedersmotiv:

1. ”att bevara eller återupprätta en persons eller familjs, släkts eller annan liknande grupps heder”
2. ”att bevara eller återupprätta en persons eller familjs, släkts eller annan liknande grupps anseende utifrån en föreställning om heder”

Utredningen konstaterar att det alternativ av dessa två som bör väljas är det som står i bäst samklang med formuleringar i annan lagtext.

8.3.5 Straffskala, förhållandet till den nya straffskärpningsgrunden och konkurrensfrågor

Utredningen menar att straffskolan för det föreslagna nya hedersbrotten ska vara densamma som för de s.k. fridskränkningensbrotten.

8.3.6 Brottets beteckning samt placering och närmare utformning av den nya bestämmelsen

Utredningen föreslår att den nya brottstypen ska betecknas *hedersbrott*.

8.3.7 Medverkan

Utredningen beskriver att ansvaret för underlåtenhet att avslöja eller förhindra brott är begränsat till vissa av de allvarigaste brottstyperna, exempelvis mord och rån. Varken grov fridskränkning eller grov kvinnofridskränkning ingår i denna klass av brott. Utredningen menar att det vid första anblick kan te sig lämpligt att grov fridskränkning, och grov kvinnofridskränkning tillsammans med det nya hedersbrottet borde ingå i denna klass av brottstyper. Utredningen konstaterar dock att eftersom dessa brottstyper är komplexa och att det inte alltid kan stå klart för den som får reda på brottsligheten att gärningspersonen kommer att begå ytterligare brott mot samma brottsoffer. Av denna anledning anser utredning att varken grov fridskränkning, och grov kvinnofridskränkning eller det nya hedersbrottet ska täckas av kriminaliseringen av underlåtenhet att avslöja eller förhindra brott.

8.4 Behovet av ytterligare straffrättsliga lagändringar

Utredningens bedömning är att brottstyperna olaga tvång i 4 kap. 4 § brottsbalken och ofredande i 4 kap. 7 § brottsbalken täcker många fall av nedvärderande, manipulerande och kränkande gärningar i syfte att kontrollera en person som inte täcks av brottstyper med strängare straffskala. Det finns mot den bakgrunden inte tillräckliga skäl för att införa en ny brottstyp för nedvärderande, manipulerande eller kränkande gärningar. Bestämmelsen om olaga tvång bör avseende hedersrelaterade gärningar kunna tillämpas i kombinationen med den nya straffskärpningsgrunden i 29 kap. 2 § 10 brottsbalken, oavsett om förslaget genomförs eller ej.

8.5 Straffprocessuella frågor

Utredningens bedömning är att allmänna regler om preskription bör gälla för den föreslagna nya brottstypen hedersbrott. Bestämmelserna om bortfallande av påföljd finns i 35 kap. brottsbalken. Preskriptionstid sträcker sig från två år till tjugofem år. Vissa, mycket allvarliga, brott preskriberas aldrig.

För det föreslagna nya hedersbrottets del är preskriptionstiden tio år, förutsatt att straffskalans maximum bestäms till fängelse i sex år.

Utredningen föreslår att svensk domsrätt ska föreligga för den föreslagna brottstypen hedersbrott utan hinder av det generella kravet på s.k. dubbel straffbarhet. I enlighet med detta ändras 2 kap. 2 § fjärde stycket brottsbalken på så sätt att det i det stycket tas in en hänvisning till den av utredningen föreslagna nya bestämmelsen i 4 kap. brottsbalken.

Utredningen konstaterar att ett hedersbrott är brott mot svensk lagstiftning oavsett var i världen brottet begås.

9. Straffskalor och straffprocessuella frågor

Utredningens bedömning är att straffskalan för grov fridskränkning och grov kvinnofridskränkning bör inte ändras. Straffet för såväl dessa brottstyper som det föreslagna nya hedersbrottet ska vara fängelse i lägst nio månader och högst sex år.

Utredningen föreslår att 10 kap. 23 § offentlighets- och sekretesslagen och 5 § andra stycket lagen om rättsintyg i anledning av brott ändras så att sekretessbelagd uppgift om målsäganden inom sjukvården får tas in i ett rättsintyg och lämnas ut till myndighet som har till uppgift att ingripa mot brottet om uppgiften angår misstanke om ett begånget brott för vilket det inte är föreskrivet lindrigare straff än fängelse i sex månader eller försök till brott för vilket det inte är föreskrivet lindrigare straff än fängelse i ett år.

10. Kontaktförbud

Utredningen föreslår att ett beslut om utvidgat kontaktförbud ska kunna förenas med villkor om elektronisk övervakning. Om den mot vilken förbudet avses gälla ha överträtt ett tidigare meddelat kontaktförbud, och det inte finns särskilda skäl mot det, ska förbudet förenas med villkor om elektronisk övervakning.

Straffskalan för överträdelse av kontaktförbud enligt 24 § första stycket andra meningen lagen om kontaktförbud föreslås av utredningen att ändras till fängelse i högst ett år samtidigt som ansvarsfrihetsregeln i andra stycket ersätts med en bestämmelse om att straffet i ringa fall ska vara böter.

Utredningens bedömning är att det svenska rättssystemet måste betraktas som en helhet. Bestämmelserna om frihetsberövanden i form av häktning, anhållande och gripande kompletterar bestämmelserna om kontaktförbud på ett sådant sätt att den svenska lagstiftningen på ett effektivt sätt möjliggör ett avlägsnande av en misstänkt gärningsperson från en gemensam bostad.

Utredningen föreslår att väsentlighetskravet i 1 a § andra stycket 1 lagen om kontaktförbud slopas. Utredningen anser vidare att bestämmelsen om särskilt utvidgat kontaktförbud inte bör ändras avseende geografiskt område.

11. Konsekvenser av utredningens förslag

Utredningens bedömning är att de som i praktiken berörs närmast av utredningens överväganden och förslag är gärningspersoner som begår upprepade hedersrelaterade brott mot samma brottsoffer och brottsoffer som utsätts för sådana brott. Överväganden och förslag berör

även Polismyndigheten, Åklagarmyndigheten, offentliga försvarare, målsägandebiträden och särskilda företrädare för barn, Kriminalvården, inklusive frivården, de allmänna domstolarna samt socialtjänsten. Ekonomiska konsekvenser av övervägandena och förslagen berör i första hand Kriminalvården.

Utredningens bedömning är vidare att socialtjänsten vid kommunerna kommer att beröras av förslagen. Varje kommun svarar för socialtjänsten inom sitt område och har det yttersta ansvaret för att enskilda får det stöd och den hjälp som de behöver. Kommunerna har ett ansvar för att stötta barn och vuxna som drabbas av hedersrelaterat våld eller annat sådant förtryck. Utredningens bedömning är att de föreslagna nya straffbestämmelserna kommer att tydliggöra att hedersrelaterat våld och förtryck är oacceptabelt och därmed ge socialtjänsten ett nytt verktyg i arbetet med att motverka dessa företeelser.

Utredningens bedömning är att förslagen kan komma att medföra förbättrad jämställdhet mellan män och kvinnor och förbättrade möjligheter att nå de integrationspolitiska målen.

12. Ikraftträdande och övergångsbestämmelser

Utredningen föreslår att lagändringarna ska träda i kraft den 1 januari 2022 och bedömer att inga särskilda övergångsbestämmelser behövs.

Förvaltningens överväganden

2. Utredningens uppdrag och arbete

Arbetsmarknads- och socialförvaltningen välkomnar utredningen *Ett särskilt hedersbrott*. Frågan om ett eventuellt särskilt hedersbrott är komplex men förvaltningen anser, utan att ta ställning för eller emot förslaget om införande av ett särskilt hedersbrott, att det är välkommet att hedersrelaterat våld och förtryck lyfts och de juridiska frågorna kring kriminalisering och brottspåföljd utreds.

6. Hedersrelaterade kränkningar

6.2 Vad är hedersrelaterat våld och förtryck

Arbetsmarknads- och socialförvaltningen anser att det är positivt att stor vikt läggs vid att definiera vad som ingår i hedersrelaterat våld och förtryck. Förvaltningen anser dock att det ännu tydligare hade kunnat förklaras hur det hedersrelaterade våldet och förtrycket i de flesta fall är legitimerat och sanktionerat av gärningspersonens och den utsattas omgivning, eftersom det, enligt förvaltningen, är detta som skiljer det hedersrelaterade våldet från andra former av våld i nära relation. Förvaltningens bedömning är vidare att det just är legitimerandet och sanktionerandet från omgivningen som utgör en försvårande faktor i alla skeden och påverkar anmälningsbenägenheten, benägenheten att vittna och bevisningen. Det ställer också andra krav på samhället i agerandet för att hjälpa och skydda den som är utsatt.

Arbetsmarknads- och socialförvaltningen uppskattar att den särskilda utsattheten hos personer med intellektuell funktionsnedsättning ges utrymme i utredningen. Arbetsmarknads- och socialförvaltningen delar utredningens beskrivning av att hedersrelaterat våld och förtryck kan ta sig annat uttryck när den som är utsatt har intellektuell funktionsnedsättning.

Arbetsmarknads- och socialförvaltningen anser också att det är positivt att hbtq-personers särskilda utsatthet lyfts fram.

6.3 Hur många är drabbade av hedersförtryck

Arbetsmarknads- och socialförvaltningen delar utredningens beskrivning av att hedersrelaterat våld och förtryck är ett globalt såväl som nationellt problem. Förvaltningen delar också beskrivningen av att mörkertalet är stort avseende hur många som drabbas. Däremot bedömer förvaltningen att det finns viss kunskap om omfattningen.

Arbetsmarknads- och socialförvaltningen anser att det är beklagligt att utredningen *Ett särskilt hedersbrott* utelämnar viktig forskning som gjorts, och inte alls nämner eller hänvisar till kartläggningen heder som gjorts i storstäderna och sammanfattas i rapporten *Heder och samhälle. Det hedersrelaterade våldets och förtryckets uttryck och samhällets utmaningar*. Kartläggningen är den mest omfattande som gjorts i Sverige och ger både kvalitativa och kvantitativa beskrivningar. Kartläggningen visar tydligt på hur utsattheten för de som drabbas av hedersrelaterat våld och förtryck och beskriver och förklarar mångfalden av olika våldsformer och arenor där det pågår. Kartläggningen har också inneburit att en bedömning av det hedersrelaterade våldet och förtryckets omfattning kunnat göras. I Malmö visade svaren att 22 procent av 15-åringarna lever med någon form av hedersrelaterade krav och förväntningar.

8. Ett särskilt hedersbrott

8.3 Ett särskilt hedersbrott införs

Arbetsmarknads- och socialförvaltningens erfarenhet är att gällande lagstiftning inte till fullo kan fånga upp brott som sker med hedersrelaterade motiv och delar därför utredningens bedömning om att det finns behov av att införa en särskild brottstyp avseende hedersrelaterade gärningar.

8.3.1 Lagstiftningen mot hedersrelaterade gärningar bör omfatta en vidare krets än ”närstående”

Arbetsmarknads- och socialförvaltningen delar utredningens bedömning om att den eventuella ny brottstypen avseende hedersrelaterade gärning inte bör avgränsas genom någon form av närståenderekvisit.

8.3.2 Intresset av att behålla en koppling till de s.k. fridskränkingsbrotten

Arbetsmarknads- och socialförvaltningen anser att det är positivt att förslaget om hedersbrott ansluter till kvinno- och barnfridslagarna och bedömer att detta bidrar till att skapa sammanhang.

8.3.5 Straffskala, förhållandet till den nya straffskärpningsgrunden och konkurrensfrågor

Angående preskriptionstiden anser arbetsmarknads- och socialförvaltningen att den preskriptionsutredning som nämns behöver inväntas innan förvaltningen kan dra några större slutsatser.

Förvaltningen konstaterar emellertid att i hedersbrott liksom i kvinnofridsbrott är bevisningen ofta en svårighet. Förvaltningens erfarenhet är dessa brott ofta begås i hemmet utan vittnen, eller som i en hederskontext; med vittnen som inte kommer att berätta. Förvaltningen anser att det

är det problematiskt att brott som har en preskriptionstid på två år såsom misshandel eller olaga hot inte kan tas med om de har hänt mer än två år tillbaka. Utredningen tydliggör att det för att bli dömd krävs minst tre händelser. Förvaltningens bedömning är att det kan vara svårt att hitta tre händelser där det finns bevis för brott som ägt rum de senaste två åren.

Förvaltningen anser att det är viktigt att ta i beaktande offer för hedersbrott såväl som fridskränkning ofta befinner sig i en synnerligen utsatt situation. Inte sällan befinner sig brottsoffret i beroendeställning till gärningspersonen och brottets karaktär innebär att det är en mycket svårare bevissituation än vid till exempel krogmisshandel. I det fall att brottet begåtts när offret var minderårig försvåras situationen ytterligare. Det är kanske inte möjligt att anmäla händelsen inom två år utan först senare när offret är äldre eller relationen upphört. Förvaltningens erfarenhet är att det är vanlig del av det hedersrelaterade våldet att avskärma offret från omgivningen och detta behöver tas i beaktande när det kommer till att hitta händelser som går att bevisa.

För brott om barnpornografi, sexuella övergrepp mot barn och könsstympning gäller preskriptionstiden från det att brottsoffret uppnått 18 års ålder, istället för från det att brottet begåtts. Förvaltningens bedömning är att detta bör gälla för samtliga fridskränkingsbrott. Barn som utsätts för dessa brott befinner sig i en särskilt utsatt ställning och med en ibland begränsad möjlighet att anmäla brott i nära tid till att det begåtts.

9. Straffskalor och straffprocessuella frågor

Arbetsmarknads- och socialförvaltningen menar att föreslagna förändringar i offentlighets- och sekretesslagen kan medföra risk för intrång i människors integritet samt risk för minskad benägenhet att söka hjälp. Ändringen innebär att sekretessbelagd uppgift om målsägande inom sjukvården får tas in i ett rättsintyg och lämnas ut till annan myndighet som har till uppgift att ingripa mot brottet. Förvaltningens bedömning är trots detta att förslagen kan ge förbättrade möjligheter att bevisa brott och på så sätt kan utgöra en fördel. Att ansvaret för att uppgiften lämnas ut läggs på myndigheterna och inte enbart på den enskilde bedöms vara till hjälp vid denna specifika typ av brott, där offret ofta står i starkt beroendeförhållande till gärningspersonen.

Arbetsmarknads- och socialförvaltningen hade önskat ett tydliggörande av den föreslagna lagändringen inte berör socialtjänsten utan endast sjukvården samt en motivering till detta.

10. Kontaktförbud

Arbetsmarknads- och socialförvaltningen välkomnar straffskärpningen avseende kontaktförbud. Förvaltningens bedömning är att dagens situation i princip innebär avsaknad av brottspåföljd för gärningspersonen vilket innebär stor frustration för den utsatta.

11. Konsekvenser av utredningens förslag

Arbetsmarknads- och socialförvaltningen anser att utredningen i liten utsträckning väger in socialtjänstens kunskap och erfarenhet. I utredningens konsekvensanalys beskrivs endast ytligt hur socialtjänsten kan påverkas av förslagen.

Förvaltningens bedömning är att förslagen kring kontaktförbud i den egna bostaden kan komma att påverka socialtjänsten. Detta eftersom personer riskerar att stå utan bostad och behöva insatser från socialtjänster för att avhjälpa hemlöshet.

Utredningens förslag kan även på andra sätt påverka behovet av insatser och därmed kostnaderna för socialtjänsten. Socialtjänstens insatser är emellertid huvudsakligen kopplade till brottsoffret och förvaltningen kan inte se att förslagen kommer att medföra drastisk ökning när det gäller behov av skyddat boende eller annat stöd.

Ansvariga

[Här kommer namnet på de chefer som i systemet har godkänt ärendet inför nämnd att hämtas in automatiskt. Du behöver bara skriva något under denna rubrik om du INTE kommer att få ärendet godkänt digitalt.]